

Отримано: 19 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 3 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 7 жовтня 2017 р.

e-mail: valya.myskiv@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-296-298

Шепітчак В. А. Аналіз підходів та методів попередження та подолання граматичної інтерференції / В. А. Шепітчак // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 296–298.

УДК: 378.016:811.111'36

Валентина Анатоліївна Шепітчак,

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, м. Тернопіль

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ТА МЕТОДІВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ

Стаття присвячена проблемі попередження та подолання граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької. Описано етапи навчання граматики у тримовному середовищі з метою попередження та подолання граматичної інтерференції. Визначено основні підходи та методи для попередження та подолання граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів.

Ключові слова: експліцитний підхід, особистісно-діяльнісний підхід, системний підхід, свідомо-контрастивний метод, комунікативно-когнітивного метод, граматична інтерференція.

Валентина Анатольевна Шепитчак,

Тернопольский национальный педагогический университет имени В. Гнатюка, г. Тернополь

АНАЛИЗ ПОДХОДОВ И МЕТОДОВ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПРЕОДОЛЕНИЯ ГРАММАТИЧЕСКОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ

Статья посвящена проблеме предупреждения и преодоления грамматической интерференции в процессе обучения английскому языку после немецкого. Описаны этапы обучения грамматике в трехязычном среде с целью предупреждения и преодоления грамматической интерференции. Определены основные подходы и методы для предупреждения и преодоления грамматической интерференции в процессе обучения английскому языку после немецкой будущих филологов.

Ключевые слова: эксплицитный подход, личностно-деятельностный подход, системный подход, сознательно-контрастивный метод, коммуникативно-когнитивный метод, грамматическая интерференция.

Valentyna Shepitchak,

Ternopil national Pedagogical University the name of V. Gnatyuk,

THE APPROACHES AND TEACHING METHODS ANALYSIS OF PREVENTING AND OVERCOMING GRAMMATICAL INTERFERENCE

The article is devoted to the approaches and methods of preventing and overcoming grammatical interference in the process of teaching English after German. The stages of teaching grammar in the trilingual environment are described in order to prevent and overcome grammatical interference. On the basis of the analysis of psychological, pedagogical, methodological and linguistic literature, it has been found that grammatical interference is a hidden internal mechanism of interaction between the languages which contact with other and this process has an adverse effect in the course of acquisition of the FL2 system. It has been emphasized that the attention of specialists in the field of methodology of teaching and training should be focused on possible negative effects of interference, their foreseeing, investigation and prevention considering that negative linguistic experience of trilinguals results in obstacles during communication. The approaches and teaching methods and aimed at the prevention and overcoming of the given phenomenon has been elaborated. The analysis of modern literature and specific learning second foreign language has been done. The basic approaches and methods for preventing and overcoming the grammatical interference in the process of teaching English after the German future philologists are determined.

Key words: explicit approach, personality-activity approach, system approach, consciously-contrastive method, communicative-cognitive method, grammatical interference.

Аналіз психолінгвістичних аспектів проблеми тримовності у зв'язку з навчанням англійської мови як ІМ2, виявлення та аналіз помилок в іншомовному мовленні студентів на початковому етапі оволодіння англійською мовою дозволили нам розробити методику навчання граматичного аспекту англійської мови, яка, на нашу думку, повинна попереджати та долати труднощі оволодіння мовним матеріалом, зумовлених дією інтерференції [9].

Організація процесу навчання граматики у тримовному середовищі з метою попередження та подолання граматичної інтерференції передбачає три етапи. На першому створюється орієнтувальна основа дій за допомогою так званого «випереджувального» пояснення, у ході якого студенти одержують інформацію про подібності та розбіжності між системами англійської, німецької та української мов. Для усвідомлення відмінностей у подібних мовленнєвих явищах необхідно використовувати міжмовне порівняння, яке сприяє попередженню інтерференції. Другий етап включає опрацювання граматичних явищ і передбачає виконання підсистеми вправ, спрямованих на усвідомлення студентами суті граматичних явищ та системи понять ІМ2 для подолання граматичної інтерференції. На третьому етапі створюються умови для самостійного вживання граматичних явищ у різноманітних комунікативних ситуаціях. На цьому етапі у результаті процесів засвоєння та закріплення знань у студентів формується мовленнєва здогадка і вміння переносити сформовані навички і вміння з ІМ1 на ІМ2. На завершальному етапі доцільно використовувати вправи для свідомого застосування граматичних явищ у мовленнєвому середовищі.

Під час реалізації етапів навчання ефективним є дотримання експліцитного, особистісно-діяльнісного, системного підходів та впровадження свідомо-контрастивного, комунікативно-когнітивного методів. В методиці навчання іноземних мов

виокремлюють також експліцитний підхід щодо попередження граматичної інтерференції. Цей підхід здійснюється за допомогою двох методів: індуктивного та дедуктивного. Дедуктивний метод (від загального до конкретного, від правила до дії) складається з таких етапів: 1) вивчення правила з використанням специфічних граматичних термінів; 2) студенти знаходять граматичне явище чи структуру у реченнях або в тексті, називають його форму, пояснюють, в якому значенні воно вживається у даному контексті; 3) виконання підставних вправ за аналогічним зразком; 4) виконання вправ на трансформацію у відповідності з правилом (розкрити дужки, поставити дієслово у потрібній формі, перефразувати речення, використовуючи вказане слово, знайти помилки та виправити їх тощо); 5) правила на переклад з рідної мови на іноземну [10, с. 97]. Відповідно, дедуктивний метод визначає пояснення граматичного явища студентам шляхом порівняння з подібними РМ та ІМ1, після чого майбутні філологи виконують вправи на автоматизацію дій із новим навчальним матеріалом (знаходження граматичного явища в контексті, вправи на підстановку, трансформацію тощо).

Індуктивний метод (від конкретного до загального, від дії до правила) складається з таких етапів: 1) у тексті (або групі речень) студенти шукають нове граматичне явище, використовуючи, у тому числі, порівняння на контрасті з відомими граматичними явищами, формами, структурами; 2) студенти самі формулюють правило утворення, використання нового граматичного явища, яке викладач корегує; 3) виконання вправ на підстановку; 4) виконання вправ на трансформацію; 5) виконання вправ на переклад [10, с. 115]. Отже, індуктивний метод надає можливість тому, хто вчиться, сформулювати правило на основі явищ, із якими він ознайомлюється при вивченні ІМ2, шляхом знаходження у тексті незаниханих граматичних явищ і усвідомлення їх значення через контекст. Подальший аналіз нового граматичного явища передбачає порівняння ІМ2 з подібними в РМ та ІМ1. Після формулювання правила студенти виконують відповідні вправи на оволодіння граматичним матеріалом.

Окрім цього, у ході дослідження доведено необхідність використання особистісно-діяльнісного підходу, за якого в центрі навчального процесу є особистість, її мотиви, цілі та потреби, а умовою самореалізації особистості є діяльність, що забезпечує особистісний зріст та формування лінгвістичного досвіду у процесі вдосконалення ГК ІМ2 та використанні вже наявного з РМ та ІМ1 [2, с. 34]. Діяльність повинна бути орієнтована на особистість студента, з позиції самого студента, тобто повинна мати особистісно-смісловий характер. Особистісно-діяльнісний підхід інтенсифікує реалізацію можливостей, за рахунок автономії студента та діяльнісної основи навчання, що є динамічною ієрархічною системою взаємодії з навколишнім світом [4, с. 296]. Акцентується увага на формуванні навичок вироблення власних стратегій вирішення завдань. Значну увагу приділяють самоконтролю та самооцінюванню. Завдання викладача полягає у керуванні процесом навчання, налагодженні співпраці, застосуванні методу опорних сигналів [1, с. 92].

При дослідженні процесу формування граматичних навичок англійської мови як ІМ2 після німецької з урахуванням психолінгвістичних закономірностей оволодіння ІМ2 є важливим застосування системного підходу у навчанні, тому що сугестія передбачає відволікання від концентрації уваги безпосередньо на опануванні граматики, а системний підхід підсилює дію сугестії, оскільки передбачає поряд з опануванням необхідним мінімумом лексичних одиниць одночасне засвоєння морфологічної і синтаксичної структури ІМ та інших лінгвістичних аспектів мови як системи. Вважаючи системний підхід як обов'язковий у здійсненні будь-якого наукового дослідження, ми не виокремлюємо його в обґрунтованні методології роботи.

Наше дослідження базується на свідомо-контрастивному методі, оскільки при ознайомленні студентів з мовними засобами ІМ2 допомагає виявити як тотожності, так і розбіжності між РМ, ІМ1 та ІМ2. Для методики попередження та подолання граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів це означає, що необхідно спонукати студентів до порівняння мовних засобів контактних мов. При свідомо-контрастивному методі формується лінгвістичне мислення, яке при вивченні ІМ1 є ефективним для успішного оволодіння граматики ІМ2, оскільки сприяє швидкому й глибокому усвідомленню граматичних явищ ІМ2 й успішному оперуванню ними. Цілеспрямоване та планомірне використання лінгвістичної компетентності РМ та опора на лінгвістичний досвід, сформований при оволодінні ІМ1, сприяє попередженню граматичної інтерференції ІМ2.

Застосування свідомо-контрастивного методу має важливе значення, оскільки студенти самостійно можуть встановлювати аналогії між граматичними явищами РМ, ІМ1 та ІМ2, знаходити відповідності, проводити зіставлення, виділяти подібні й відмінні характеристики та робити відповідні висновки, що забезпечує глибоке й правильне розуміння граматичного матеріалу і є основою для його подальшого тренування й закріплення у вправах.

Крім цього, розроблена нами методика передбачає поєднання прийомів зіставлення, аналізу та перекладу для попередження граматичної інтерференції, тому що виявлення труднощів можливе під час лінгвометодичного зіставлення мовних явищ у трьох мовах – німецькій, англійській та українській. Зіставлення, разом із порівнянням і аналізом та іншими мовними вправами, спрямованими на усвідомлення форми явища, яке вивчається, є основним прийомом свідомо-контрастивного методу. Цей метод базується на ідеях контрастивної лінгвістики і на індуктивному способі оволодіння ІМ. Мета такої роботи полягає у виявленні та усвідомленні диференціальних ознак, схожості і відмінностей на різних рівнях – на рівні форми, значення і вживання. Основний прийом, який використовують на цьому етапі – це прийом підведення до породження міжмовної асоціації на основі виділених інформативних ознак граматичного явища в ІМ1 і тих, які мають значення для сприйняття граматичного явища в ІМ2. Відкрите зіставлення граматичних явищ у трьох мовах має привести, з одного боку, до усвідомленого сприйняття співпадаючих елементів граматичних явищ, а з іншого боку – допомогти диференціювати цей мовний елемент від його корелята в мові-джерелі, перенести і надати можливість подолання граматичної інтерференції [3, с. 159].

У мовленні першочергову роль відіграє використання наявного досвіду на несвідомому рівні. З метою відповідності до конкретних умов і смислових завдань мовлення відбувається постійна перебудова мовленнєвого досвіду [8, с. 22].

Подолання граматичної інтерференції сприяє застосування комунікативно-когнітивного методу у процесі навчання англійської мови як ІМ2. Цей метод поєднує в собі риси комунікативного (інтуїтивного) і когнітивного (інтелектуально-пізнавального) методів. Його реалізація припускає: а) опрацювання граматичних явищ на функціональній основі; б) відбір явищ за критерієм комунікативної значущості; в) тренування у вживанні складних граматичних явищ у типових ситуаціях мови; г) побудову адекватних комунікативних висловлювань шляхом формування образу граматичного явища [3, с. 160].

Комунікативно-когнітивний метод навчання ІМ – один із новітніх методів, який активно застосовується у практиці викладання. Базою для створення цього методу є комунікативний підхід, комунікативний метод, когнітивний підхід. Під кому-

нікативно-когнітивним методом розуміємо організацію навчального процесу, основою якого є комунікативна взаємодія студентів, що забезпечує участь кожного з них як об'єкта і суб'єкта пізнавальної діяльності [6, с. 86]. У 80-ті роки ХХ століття в методиці навчання ІМ був розроблений комунікативний метод, основними принципами якого стали мовленнєва спрямованість навчання ІМ, індивідуалізація при провідній ролі її особистісного аспекту, функціональність, ситуаційність, новизна. Ю.Пассов, який запропонував обґрунтування комунікативного методу навчання ІМ, підкреслював, що специфіка цього методу полягає у тому, що процес навчання будується у відповідності до процесу мовленнєвої комунікації. Однак твердження, що ці два процеси можуть бути повністю ідентичні, невірне. Тому комунікативний метод у сучасному трактуванні означає подібність процесів навчання й комунікації тільки за деякими ознаками, найважливішими з яких є: комунікативно-вмотивована поведінка викладача й студентів під час занять; предметність процесу комунікації (відбір мовленнєвих інтенцій, тем і ситуацій спілкування, що відображають практичні інтереси й потреби студентів) [7, с. 7]. Вирішальною ланкою в оволодінні ІМ є засвоєння й застосування мовних одиниць різних рівнів, тобто сприйняття й психофізична інтегративна діяльність студентів, спрямована на розпізнавання чужої й породження власної думки [5, с. 65].

Комунікативна спрямованість передбачає орієнтацію змісту навчання на спілкування. Зміст навчання визначається природою самого спілкування, функціонуванням системи РМ, цілями й комунікативними потребами студента. Ядро комунікативного навчання – вправи й завдання, за допомогою яких студенти вчаться співвідносити мету діяльності з мовленнєвими висловлюваннями [6, с. 25]. Комунікативна спрямованість навчання активізує формування всіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, письма, говоріння. При цьому мова розглядається як універсальний засіб спілкування на основі знакової системи, що відображає світ. На перший план висувається діяльнісний аспект мови, який реалізується в мовленнєвій діяльності.

Комунікативний метод передбачає реалізацію таких етапів:

- 1) попереднє прослуховування матеріалу в конкретній мовленнєвій ситуації;
- 2) імітація у мові при наявності мовного завдання, що виключає механічне, несвідоме повторювання;
- 3) групування схожих за змістом (формою) фраз, одночасне відпрацювання однотипних фраз, створення структурного образу мовленнєвої ситуації [1, с. 123].

Особливістю когнітивного методу є те, що навчання ІМ ґрунтується не тільки на врахуванні власне мовної, лінгвістичної її сторони, але й на використанні даних, які характеризують її мисленнєву сторону. Комунікативні цілі навчання базуються на комунікативно-когнітивному методі, який передбачає орієнтацію на особистість студента, розвиток його інтелектуальних здібностей у процесі мовленнєво-мисленнєвої діяльності ІМ. Психолінгвістичною особливістю студентів є здатність до активної розумової діяльності, що характеризується доволі високим рівнем узагальнення й абстрагування, зростаючою тенденцією до причинного пояснення явищ, уміння порівнювати й зіставляти, доводити, аргументувати [6, с. 103].

Використання комунікативно-когнітивного методу в процесі навчання дозволяє сформувати в студентів, що вивчають ІМ2, усвідомлене розуміння, тобто розглядати граматичні явища зі сторони форми, аналізувати значення мовних засобів і можливість їхнього використання в різних мовленнєвих ситуаціях, розуміти особливості вираження граматичних значень і відносин, актуалізувати мовні засоби у мовленні, враховувати роль і особливості використання мовних одиниць у різних сферах уживання.

Отже, реалізація комунікативно-когнітивного методу в процесі навчання ІМ2 є доцільним, оскільки він дозволяє повному змодельовати процес засвоєння матеріалу, що вивчається, а також активізувати продукування студентами граматично правильних і семантично точних відповідей. Важливим також є те, що цей метод ґрунтується на принципах свідомості й активності студентів, комунікативної спрямованості навчання, врахування особливостей РМ студентів, а також когнітивних характеристик студентів при навчанні.

Таким чином, методика попередження та подолання граматичної інтерференції у студентів факультету іноземних мов у процесі вивчення англійської мови після німецької передбачає дотримання основних положень, системного, особистісно-діяльнісного та експліцитного підходів, а також індуктивного, дедуктивного, свідомо-контрастивного та комунікативно-когнітивного методів і прийомів зіставлення, порівняння та аналізу граматичних явищ контактних мов як найбільш результативних з огляду на мету і завдання нашої роботи. Реалізація зазначених підходів, методів та прийомів зумовлює належний відбір мовних явищ і розробку відповідної системи вправ.

Література:

1. Алимов В. В. Явление лингвистической интерференции при изучении специального перевода (на примере русского, английского и французского языков в военном, техническом и юридическом переводе) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Алимов Вячеслав Вячеславович. – М., 1998. – 196 с.
2. Алексеев Н. А. Личностно-ориентированное обучение: вопросы теории и практики : Монография / Н. А. Алексеев. – Тюмень : Изд-во ТГУ, 1997. – 216 с.
3. Бейла А. І. Методика навчання активного граматичного мінімуму англійської мови як другої спеціальності / А. І. Бейла // Проблеми навчання та викладання практичної граматики іноземної мови у вищому навчальному закладі : матеріали науково-практичної конференції (Дрогобич, 14–15 жовтня 2004 р.). – Дрогобич, 2005. – С. 158–161.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Учебник для вузов / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2000. – 384 с.
5. Кульчицька Н. О. Особливості явища інтерференції в процесі навчання англійської мови як другої іноземної у філологічному ВНЗ / Н. О. Кульчицька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ, 2010. – № 3. – С. 241–245.
6. Курганская Л. М. Коммуникативно-деятельностный подход к обучению учащихся малокомплектной начальной школы: на материале изучения родного языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Курганская Людмила Михайловна. – Белгород, 1999. – 164 с.
7. Леонтьев А. А. Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному / А. А. Леонтьев // Методика (зарубежному преподавателю русского языка) / под. ред. А. А. Леонтьева, Т. А. Королевой. – М. : Рус. яз. – 1982. – С. 4–11.
8. Миськів В. А. Психологічний механізм граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької у майбутніх філологів / В. А. Миськів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2013. – Вип. 29. – С. 107–111.
9. Миськів В. А. Сутність поняття граматичної інтерференції у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної / В. А. Миськів // Актуальні проблеми сучасної філології: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20-21 вересня 2012 р.) / За ред. С. М. Амеліної, А. Г. Ніколенка, Л. С. Козуб. – Київ : Вид-во НУБіП, 2012. – 252 с.
10. Филиппова Т. И. Принцип систематизации при обучении грамматике / Т. И. Филиппова. – М. : [б. и.], 2002. – 240 с.